

SOBRE ELS PEIXOS *GERRET* I *XUCLA*

GERMÀ COLÓN DOMÈNECH
Universität Basel
Institut d'Estudis Catalans

Entre els bells articles amb què Joan Veny ha estat honorat en la seva Miscel·lània, en destaca un de Miquel Duran i Ordinyana sobre els centracandits,¹ on amb veritable erudició i minuciositat encomiable ha resseguit la nomenclatura d'aquests peixos, tant del català com del castellà, ha desfet una pila d'idees errònies i ha arribat a conclusions definitives, tot tocant així mateix aspectes annexes. Si escric aquesta nota només és per lamentar que l'autor, després d'un recorregut tan brillant, s'hagi llançat amb menys encert a explicar l'etimologia dels dos tipus considerats *xucla* i *gerret*. Ara se'm presenta l'avinentsa de dur parcialment a terme una idea que fa anys vaig exposar a propòsit d'aquests dos peixos.²

1. *GERRET* I EL SEU SUFIX

Sabem que el llatí coneix el nom d'un peix *GERRES*, esmentat per Marcial i per Plini, menut, com ho és el *gerret* (i també la *xucla*). Admirem la insistència amb què el Dr. Laguna el 1555 parla d'aquesta petitesa:

«Los smaridos y las Menas son peces muy semejantes, y sin dubda especies de aquellos, que en griego tienen por nombre Antracides, a causa que se pueden assar facilmente sobre las brasas por ser menudos y delicados. Theodoro Gaza, y con el otros muchos, por las Menas que los griegos llaman Menidas en diminutiuo nos interpretan haleculas, que quiere dezir harenquillos ò aleches».³

Tothom està d'acord que *GERRES* és la base de *gerret*. La dificultat rau en la terminació, en la qual la majoria hi veu el sufix diminutiu *-et*, sufix que sovinteja entre els apel·latius ictionímics., com ara francès *rouget* 'moll', peix *seget*, genovès *gianchetti*<BLANK + -ITTU (d'on venen

1. Miquel Duran i Ordinyana: «Gerrets i xucles: els noms dels peixos de la família centracanthidae», *Estudis de llengua i literatura en honor de Joan Veny*, a cura de Josep Massot i Muntaner, Universitat de Barcelona/PAM, 1998, II, p. 601-637.

2. Colón 1978, I, p. 84, n. 23.

3. Dubler 1955, p. 140 (lib. II, cap. 28).

el català *xanguet*, castellà *chanquete*, sard *ankétu*).⁴ La mida, que és normalment d'uns 12 a 14 cm i mai no passa dels 20 cm, afavoreix aquesta explicació. És un peix ben abundant a les Balears, especialment a Eivissa, com ja ho mostra aquesta disposició del mostassaf de l'illa:

«Item més, lo gerret, bogua e gerla e tot peix de xàuega e de bolig, exceptat peix de ventura se vena la liura de xvij onzes a rahó de dos diners per liura en pena de xx sous qui contrafarà»⁵

El senyor Duran és d'un altre parer. Puix que els gerrets són de costums gregaris, van agrupats i són pescats en conjunts més o menys nombrosos, i no pas d'un en un, suposa que el sufix és la característica d'un collectiu (només els gerrets van congregats en estol, formant una mola de peix?). El llatí designa amb la forma sufixada *-ETUM* una idea de conjunt, aleshores el nostre *gerret* fóra el representant d'un mot collectiu **GERRETUM*. Cal considerar, però, que aquest sufix llatí en les llengües romàniques només forma substantius que designen collectius vegetals: *Lloret*, *Poblet*, *vinyet*, *Canet*, *freixenet*, *Ciret*, etc.⁶ No dic que el llatí no formés excepcionalment alguns collectius que no són ni arbres ni vegetals, com ara *fimetum* 'femer', *sabuletum* 'arenal';⁷ el que passa és que en els idiomes romànics només produeix derivats de noms de plantes i arbres, tant en la toponímia com en els apel·latius. I ja és casualitat que *-ETUM*, corrent en formacions toponímiques catalanes, no estigui present en la toponímia de Mallorca.⁸ La meua opinió és que *gerret* és format amb el sufix diminutiu, perquè un peix tan petit ja quasi portava implícit que es designés així.

També jo coincidesc amb l'opinió exposada al *DCVB* i al *DECat*, segons la qual el mot *gerla*, mallorquí *gèllera*, (i provençal *gerla*, *gerle*) que designa un peix semblant al *gerret*, no es pot separar de l'etimologia d'aquest (el diminutiu *gerricula* és usat per Plini).⁹ L'occità *gerlet* ja és a la *Vida de sant Honorat* del s. XIII,¹⁰ sota la forma *gerllet*:

«Can l'endeman li pescador
Tireron la ret contra lor
Non troban bugua ni *gerllet*» (Bauquier, p. 266).

El venecià *zìrolo* és una altra formació amb sufix empètitidor.¹¹

4. Vegeu Mondéjar 1976, p. 117-129; Wagner, *DES*, I, p. 602; Veny 1994, p. 85; Corbera 1998, p. 165-166. Aquesta etimologia, claríssima, no ha tingut la sort d'agradar a l'autor del *DECC*, el qual prefereix el "mossàrab" (IX, p. 439-442) i afegeix una esbiaixada nota 1 sobre el color del peix; hi ha prou si mirem els estols d'aquests peixos per veure-hi una massa blanca, lluenta. Sobre els encerts cromàtics sobre els ictionims per part del Senyor Coromines, em permet d'enviar a la nota de J. Mondéjar sobre *zafio*: Mondéjar 1982, p. 206-219.

5. Soberanas (ed.) 1977, fol. XVr, M'he limitat a afegir l'accentuació i la puntuació. Es tracta d'un manuscrit copiat al s. xv i ara conservat a la Biblioteca de Catalunya (núm. 1398).

6. L'autor cita també *quartet* i *octet* (Duran, p. 624), però aquests termes de poètica, presos de l'italià, no tenen el sufix *-ETUM*.

7. Bastardas i Rufat 1994, p. 61-62.

8. *Ibidem*, p. 70.

9. Vegeu la remarcable nota de Bauquier 1877: 266-271; també *REW*, núm. 3746 (s. v. *gerres* 'Schnauzenbrasse').

10. No és exacte que aquesta obra sigui de començament del s. XIII (ca. 1200, diu el *DECat*, IV, p. 487a.42; seguit per Duran, p. 605). Fou escrita per un monjo del convent de Lerins, Raimon Feraut (nascut el 1245), entre 1285 i 1300; el llenguatge és el provençal de la regió de Fréjus; vegeu Stimming, II, § 2, p. 40.

11. Ja fou citat pel naturalista Pierre Bellon el 1553 i per Rondelet el 1554 (segons Bauquier, p. 267, nota 2); també per Amatus Lusitanus 1554, p. 189: «Smaris piscis, maenis similis est, quem hodie Graeci quoque smaridem uocant, Veneti uero *giroli*, uel *girulos*, uel *gerrukis* nominant». Vegeu així mateix Schuchardt 1900, p. 420, § 15 i *DEL*, s.v. *zìrolo*.

2. L'ETIMOLOGIA DE XUCLA I DE L'OCCITÀ JUSCLE

El primer que s'acut a qualsevol que miri la forma *xucla*, antigament també *sucla*, és relacionar el nom d'aquest peix amb el verb *xuclar* o *suclar* (esp. *chupar*, francès *sucer*). Hi ha a la mar molts individus anomenats en tota mena de llengües (sard, italià, anglès, grec, serbo-croat, etc., cfr. Vinja, 1977:17-18)¹² segons aquesta funció, sigui que xuclen les roques, els vaixells o bé tenen uns morros característics per engolir-se altres espècies: *sucking fish*, *sucet*, *suçon*, napolità *zucapesce*, etc...¹³ Així, al s. XVI, G. Rondelet i Conrad Gesner parlant del rap ('*lophius piscatorius*') diuen:

«Hodie quoque à Neapolitanis rana piscatrix, ab aliis Italis marino piscatori vel diauolo di mare. A Massiliensis baudroy à lato & amplo oris rictu, quo marsipium refert quod baudrier vernacula lingua nominatur. A Burdegalensibus peschetau, Siculi lamiam nescio qua ratione appellat nisi ab ore admodum hiante vel a voracitate. MonsPELLIENSIS gallanga».¹⁴

«Siculi uocant Lamiam, Gillius: nescio qua ratione, nisi ab ore admodum hiante, uel à uoracitate. Lamiam quidem hodie aliqui Canem carchariam nominant, & c. Hispan. Lusitani Xarcho: uel, ut Saluianus habet, Emxarroco».¹⁵

I què direm del passatge d'Anselm Turmeda a les cobles de la divisió del Regne de Mallorca: «...*lampreses qui encalçaven/ savogues per a xuclar*»?¹⁶

Venim ara al sinònim occità *juscle* 'mène', documentat a Narbona el 1554 per Rondelet: «De maena[...] a nostris in Gallia Narbonensi *iuscle*» i també el 1777 per Duhamel;¹⁷ indirectament, en els diccionaris francesos de Cotgrave (1611) i d'Oudin (1660). Segons W. von Wartburg, el mot vindria del llatí *JUNGULA* 'corretja del jou' (alemany "Jochriemen"), perquè aquest peix té una forma prima i allargassada («wegen seiner länglichen, schmalen form»).¹⁸ Tinc la impressió que el meu mestre no va veure mai una xucla, la qual realment no és llarga i no és, certament, aquesta característica allò que la faria anomenar així. *Juscle* no és pot separar del català *xucla*, i així ho ha vist tothom qui se ha ocupat del problema. El provençal *chuscà* és una variant de *chucà* i *chuscà* 'sucer' (Mistral, *Tresor*, s. v. *chuca*). També en català dialectal al costat de *xuclar* tenim *xusclar* (recollit a Falset pel *DCVB*). Aqueixa hipòtesi de von Wartburg, doncs, s'ha de rebutjar.

Ara el Senyor Duran i Ordinyana, tot relacionant correctament l'occità *juscle* i el cat *xucla*, pensa en una etimologia diferent. La base en seria un llatí *jusculum* 'brouet' o 'salseta' i envia al *garum* dels romans. Es veritat que hi hagué un peix, no identificat, anomenat entre els romans *garus*, amb el que hom preparava la salsa *garum*. Això no justifica la invenció d'un

12. El *DECat* (ix, p. 599a) diu que Vinja a *St. Angl. Zabrabsk. XXI-XXII*, 32-33, «explica que el nom català és derivat de *suclar/xuclar*[...] citant-ne diversos paral·lels semàntics en serbocroat i en el prov. *juscle*». Tot això és pura fantasia, ni el títol de la revista és aqueix, ni Vanja esmenta per res aquests ictionims ni cap paral·lel serbocroat. Vegeu Vanja 1976 (vol. XXI) i Vanja 1977 (vol. XXII), on es parla sobretot de la llampresa.

13. Cfr. *DES*, II, p. 441b; *FEW*, XII, p. 390a, s. v. **suctiare*; *RIFn*, III, p. 97-98.

14. Rondelet 1554, p. 363-364.

15. Gesner 1560, p. 118.

16. Ja citat al *DAG*, s.v. *xuclar*; Olivar 1927, p. 104.

17. Rondelet 1554, p. 138; Duhamel du Monceau 1777, III, p. 41 (cite indirectament, perquè, malgrat els meus esforços, no he reeixit a trobar en el tractat de Duhamel el passatge que indica la referència del *FEW*), però ja l'esment que jo done de Rondelet és ben anterior (1554).

18. *FEW*, V, p. 73.

derivat de *JUS*. Hem de considerar que el mot *garum* és dit així a causa del peix *garus*; el que pretèn el Senyor Duran va en la direcció oposada: el suc donaria el nom al peix.

La idea de refusar l'explicació corrent li vingué al Senyor Duran, segons explica (p. 632), perquè, si bé és veritat que els científics poden deduir a la vista de la boca protractil del peix que aquest xucla, és a dir aspira o pipa, els pescadors o mariners —que el pesquen amb xarxes de tresmall, calades molt fondes— no ho poden aleshores observar. Les condicions de captura no els permeten de veure que les xucles s'alimenten xuclant. Ara bé, no crec que cap peix hagi estat anomenat d'una manera o d'una altra quan és al més pregon de la mar. També els mariners reparen com té la boca la xucla en haver-la pescada i llavors en això poden perfectament coincidir amb el que hi veuen els naturalistes.¹⁹

Tot i que crec fermament en l'etimologia tradicional de *xucla*, defensada per Moll, Coromines i altres, no deixaré d'exposar una petita dificultat, la qual, però, no considere de massa transcendència. El nom del peix és tradicionalment a les terres de València *sucla* i això des del primer esment del lexema, que és del 1324,²⁰ fins avui dia, passant per tot un seguit d'autors i documentació valencians,²¹ és a dir, que és aquí on millor i més matinerament apareix. S'hi esmenta la *sucla negra* i la *sucla blanca*. Però a València el verb *suclar* o *xuclar* no existeix i s'hi diu *xuplar*. Mai no l'he trobat en texts antics ni moderns (no parle ara d'escriptors ortodoxes que miren molt el Fabra ni de correctors d'estil). Hem de suposar, sense cap prova fefaent, que sí que degué existir. Coromines en dedueix l'existència pel fet que hi ha la consonant *l* en *xuplar* i pel «nom del peix *xucla*» (*DECat*, IX, p. 597b.35). Estem així en un cercle viciós.

Deixe apuntada aquesta objecció que, tanmateix, no considere gaire important; el mot pot ben bé haver-se forjat en les altres terres germanes.²²

Al darrer moment, quan ja havia escrit aquestes consideracions, vaig demanar al meu amic i col·lega Lluís Gimeno Betí, autor de l'*Àtles de la diòcesi de Tortosa*, si ell havia sentit mai aquest verb *xuclar* per terres de Castelló. Vet ací la resposta que m'ha enviat (2-XI-2000):

«Respecte a *xuclar* et diré que, igual que tu, tampoc jo no l'havia sentit mai per estes terres, però vet ací que, casualment, vaig sentir un senyor de Cabanes (amb qui vaig compartir “habitació” mes i mig a l'hospital General de Castelló) que deia [su'klar] de la manera més espontània. Li vaig preguntar d'on era i on s'havia criat: havia nascut a un mas de Cabanes i en tota sa vida no havia eixit del terme. Curiós, no? Però la forma més habitual és, com tu dius, *xuplar*. No sé si et valdrà com a dada, per singular, però contrastada a bastament sí que ho és, t'ho ben assegure».

Davant aquesta evidència, hem de concloure que *suclar* sí que fou i és valencià, i per tant l'objecció meva irrellevant.

19. Sobre el catalanisme *chucla* a les costes meridionals d'Espanya, vegeu Alvar Ezquerria 2000, s.v.- No sé d'on ha estat tret el francès *chuscle* que assenyala el *Catálogo* 1985, I, làmina 53; també Palmyreno diu que a l'halec o maena «en França llaman *Cagarell*, porque mueue camaras, en Valencia *Sucla*» (Palmyreno 1569: fol. E ijv).

20. Vegeu l'APÈNDIX a la fi d'aquest article.

21. Chabàs 1887; *Llibres de consell de Castelló*, des del 1375; Sevillano 1957, p.104-105; Palmyreno, 1569; Orellana, 1802; *GGRV*; etc. Vegeu algunes referències a Colón 1978, p. 85, nota 30. Per la llengua actual, sobretot Colomina 1991, p. 310.

22. Prescindim de peix anomenat *xuclà*, el qual malgrat haver estat relacionat amb el nostre mot no hi té res a veure; és un *joglar* (Veny 1993).

3. CARAMEL

Aquest nom designa el 'gerret' en alguns punts de la costa oriental andalusa. El Senyor Duran ens assabenta que a Mallorca hom creu ferm que el nom castellà del gerret és *caramel*, quan en realitat resta circumscrit a punts de la costa de Múrcia i de l'Andalusia oriental.²³

Segons Coromines (*DECH* (I, p. 851), tant *caramel* 'sardina petita' com *caramelo* 'pastilla de sucre cuit' són manlleus del portuguès. Duran (p. 624-630), però, creu que, malgrat venir ambdues formes del llatí CALAMELLUM 'canya petita', tenen una història separada: *caramel* seria potser una mena de catalanisme, tret d'un suposat *(gerret) *caramell*, car la inexistència d'un peix d'aquest nom a Portugal i la localització geogràfica llunyana del *caramel* murcianoandalús juguen en contra d'un lusisme. També jo crec que el sentit ictiològic de *caramel* no té res a veure, almenys directament, amb el portuguès. Hi ha el fet que *caramell* < CALAMELLU, pel que fins ara sabem, enlloc del domini català no ha significat mai cap mena de peix; el *caramello* de Tarragona (*DCVB*, s. v.) és una nova creació metafòrica feta sobre el nom castellà de la laminadura. Ara bé, contràriament a l'afirmació apodíctica de Coromines, acceptada per Duran, no és segur que *caramelo* vingui de manera "indiscutible" de CALAMELLUM, i la majoria dels etimologistes es decanten per *CANNAMELLIS (cfr. *REW*, núm. 1062; Faré, p. 88a, *DEI*, Prati). No acabe de decidir-me per una de les dues explicacions, encara que la proposta CALAMELLUM de Coromines m'atreu prou més, per raons formals. No deixe, però, de tenir present les formes suditàliques, com calabrès *cannamele*, sicilià *cannamela* i *cannamedda*, italià antic *cannamele*, sard *cannameli*, etc. Contra aquesta manera de veure diré, tanmateix, que les formes italianes amb -r (*caramella*, etc.) són hispanismes, directament o indirecta a través del francès.

No convenç la complicada hipòtesi balear de Duran (bé que sense dades empíriques [!], resulta suggestiva, si només partíem de *caramell*, sense el *gerret*), i cal aclarir primer el sentit de la família del castellà i del portuguès *caramelo*. És curiosa l'opinió del diccionari de José Pedro Machado,²⁴ segons el qual la forma portuguesa ve del castellà (!) i aquest de CANNAMELLIS... L'explicació de tot el nostre problema depèn del controvertit origen etimològic de *caramelo*. Si ens decantem per CANNAMELLIS hauríem de convenir que la forma *caramel*, indicada per Covarrubias el 1611, és la primitiva tant en el sentit de 'pastilla de sucre' com el de 'sardina petita'. Si la base era CALAMELLUM, el lusisme fóra el més probable per explicar el castellà *caramelo* (tinguem en compte que el reflex castellà és *caramillo*), però no pas l'ictionímic *caramel*. No oblidéssim que el portuguès *caramelo* en la seva significació originària és 'estalactita' i així ho mostren alguns passatges del s. XVI com «tens as mãos frias como um *caramelo*»,²⁵ o encara «...todas feytas de huma agoa coalhada, como a que vemos correr per canos de fontes velhas: mas a matéria já dura a modo de *caramello*».²⁶ El castellà *caramelo* no coneix aquest sentit originari, sinó el figurat de 'pastilla de sucre cuit'. La primera hipòtesi (CANNAMELLIS) comporta la dolçor del sucre, mentre que l'altra (CALAMELLUM) fa al·lusió a la forma de l'estalactita o *caramell* de gel. La discussió encara no és tancada i no es guanya gens amb afirmacions vigoroses, però sense base real. Com deia amb raó Meyer-Lübke, «die Geschichte des Wortes und der Sache ist nicht klar».²⁷

23. Afegiu ara les dades d'Alvar Ezquerria 2000, s. v. *caramel*.

24. Machado 1967, p. 540, s. v. *caramelo*.

25. Reportat per Coromines (*DCECH*, I, p. 851b).

26. Adduït per Machado, *loc. cit.*

27. *REW*, núm. 1602, s. v. *cannamellis*.

Hom em permetrà de rectificar algunes de les dades filològiques de l'article *caramelo* de Coromines. La primera vegada que apareix en la documentació el mot castellà *caramelo*, escrit amb la vocal *-o* final, és en 1601 (i no el 1642 o 1674 en Covarrubias). Vet ací el que diu el diccionari de Rosal; a l'entrada *caramelo* envia a *carámbano* i en aquest article, després d'exposar una seva explicació etimològica, afegeix:

«De aquí se conoce que *caramelo* es azúcar cuajado, o Carámbano de azúcar, pues Meli en gr[iego] es azúcar o miel».²⁸

Com veiem, ací, abans de Covarrubias, ja tenim la forma actual, i no un *caramel*, suposadament adaptat del portuguès amb la substitució de de la terminació «extranjera y rara *-elo* por la más frecuente *-el*».

Ara exposem el que diu el Diccionari de Covarrubias del 1611:

«**Caramel.** Especie de sardina.

Carameles. Son unas tabletas, o pastillas de boca, hechas de açúcar cande de redoma y aceyte de almendras y otras cosas a propósito, para ablandar el pecho. Es nombre arábigo, y trae el nombre de carama, que vale tanto como regalo, porque se ha de traer en la boca e irse regalando poco a poco, por la garganta al pecho».

Comprovem que ací no es parla de “especie de sardina pequeña que se coge en la región de Cartagena”, com diu el *DECH* (I, p. 851). Aquesta és una precisió que dóna el *Diccionario de Autoridades* el 1726 (s. v. *caramel*).

Acabe aquesta nota com l'he començada. Reitere la meua admiració pel saber ictionímic del Senyor Duran i Ordinyana i per la seva esplèndida exposició, però en el camp etimològic, on són en joc diversos aspectes que concerneixen tota la Romània, les seves propostes no m'han semblat escaients i he cregut que devia comentar-les.

APÈNDIX²⁹

–1375, març, 12. Llibres de Consell (=LC)

«Item fon suplicat al consell per part dels pescadors de la dita vila que li plagués fer gràcia dels fors dels peixes com aguessen a fer grans missions segons lo temps de la gran carestia que ere al present. Lo consell acordà e volch que ls dits pescadors venessen lurs pexes segons los fors ordinaris en temps passat e notats en lo libre del mustaçaf en lo dia de disapte que ere comptat a XXVII dies del mes de febrer del any Mil CCC LX IX. Exceptat que de gràcia puxen vendre sardina vera a V diners la lliura e *sucla negra* ab *blanca* mesclada, sens que frau no-y sie feyt per los pescadors a IIII diners per lliura».

28. Rosal 1601, fol. 84v [= p. 172]. La cursiva és meua. M'he limitat a posar els accents com en castellà modern. Coromines hauria pogut consultar aquest text al recull de Gili 1947, s. v. *carámbano*.

29. Dec a l'amabilitat del meu bon amic i compatrici Josep Sánchez Adell de poder oferir ací uns esments de *sucla* i altres ictionims medievals en la documentació castellanenca, els quals completen el que el mateix Sanchez Adell va publicar al *BSCC*, xxxiii, 1957. Li'n done les gràcies més cordials.

-1381, febrer, 13

«L'onrat consell de la vila de Castelló a supplicació dels pescadors de la dita vila donà al peix venedor en aquella los fors següents sots los capitols dejús expresats.

Primerament dalfí, tonyina, atzernia, reig, corball a raó de VI dnrs. lliura.

Item tot peix de bolig exceptat lo dejús scrit, III dnrs.

Item sorells, mols, sardina, V dnrs.

Item ragada scoada e smorrada e sbudellada, III dnrs.

Item muçola, III dnrs.

Item tot peix ample, I dnr.

Item pagell, *sucla*, congre, toch, luç e tot altre peix exceptant los desús dits, a hull axí com puxen vendre.

Item que tot lo peix que·ls dits pescadors hauran de continent que serà en la dita vila ha-jen a portar aquell a la plaça de aquella sots pena de LX sous donadors e pagadors en la ma-nera dejús escrita...».

-1382, agost, 12

«Item stablí e ordenà per profit e utilitat de la cosa pública que sie donat a cascuna lliura de *sucla* a III diners, et a cascuna lliura de lampuga a IIII diners, haüd sguart als hòmens qui los pescadors tenen affermats qui prenen grans soldades e grans avantatges».

-392, juny ,3. LC-

«L'onrat consell de la vila de Castelló per bé e utilitat de la cosa pública e per tal en aquell mills sie haüda abundància de pexes haüt sguart e consideració de les grans despeses que·ls pescadors de aquells dits pexes fan en la pesquera de aquells, ordenà, volch e manà que·ls fors dels pexes durant lo temps del carnal fos venut als fors dejús següents ab modificació que durant l'estiu, haüt sguart qui és temps perilós e per los als pexes són donades infeccions a les gents e de aquelles se segueixen malalties, que muçola, pex ample, canel, pastril ne altre peix bestinal, exceptat ragada, congre del qual dejús és feta menció, no gosen metre ne fer metre en la dita vila per vendre aquells a nengun for del primer dia d'abril prop pasat tro a la festa de sent Miquel de setembre, e axí successive per cascun any sots pena de LX sous e de ésser gitat lo dit pex fora la dita vila e son terme, donadors e pagadors en aquesta manera, lo terç al senyor rey, lo terç al mustaçaf e lo terç a l' acusador, e que cascun vehí de la dita vila puxe ésser acusador. Et lo qual stabliment lo dit honrat consell volch que dur tant com a ell plaurà e no pus, los quals fors dels pexes són ut securur:

Primerament adzernia, cernia, alfons, reg, tonyina, dalfí, la liura de cascuns els dits pexes	V diners
Item corbals, pagel, sardina vera, horades, aspet, sorel, per lliura	IIII diners
Item luç, luerna e tots pexes vermels, exceptats los dessús dits	III diners
Item tot pex negre exceptat lo desús dit e dejús scrit	III diners
Item lampuga e verderola	IIII diners
Item tot congre que pes tres liures e de tres liures ensús	IIII diners
Item tot congre que pes de tres liures enjús	III diners
Item tot pex liçal, agulla	IIII diners
Item tota bestina scoada, esmorrada e uberta	II diners
Item la liura de pex ample	I diner

Item <i>sucla</i> una ab altra, la liura	III diners
Item pex menut, la liura	II diners

Ferma den Guillem Miró, batle de la vila de Castelló, salvu dret de senyor».

–1392, novembre, 4. LC

«L'onrat consell de la vila de Castelló per ço que en la dita vila haja abundància de més peix e per sguart quel senyor rey lo qual, Déu volent, deu ésser en breu en la dita vila haja aquell dit senyor e ses companyes tota aquella abundància de viandes que-s mereix, atnent axí mateix que en les circumstàncies lo for del peix és tant e més que en la dita no és statuhit e ordenat per tal per ço que ls pescadors e altres hajen més causa de portar més peix en la dita vila, stableix e ordenà que la liura de *sucla* sie venuda a IIII diners la liura. Item pagel, V diners. Congre que pes de III liures en sus, V diners. Item tot peix liçal e agula, V diners. Item luç, luerna e tots peix vermels exceptats los dessús dits, IIII diners. Lo qual stabliment l'onrat consell vol que dur tant com a ell plaurà e no pus. Ferma den Guillem Miró, balle, saul dret de senyor».

–1393, febrer, 21. LC

«Com lo temps de la santa quarentena fos attés e de necessitat sie cosa necesària fer provisió de peix e viandes quaresmals, per tal l'onrat consel de la dita vila en lo present dia de huy tengut e celebrat, stablí e ordenà que durant lo temps de la dita quaresma los peix que en la dita vila serien portats per vendre e revendre foren venuts per liura als fors dejús declarats.

Primerament tot peix real, la liura	V diners
Item pex negre ab scata, exceptat lo desús e dejús scrit, la liura	III diners
Item pex vermel, orada, sarch e virada, exceptan luerna, luçe coch, la liura	V diners
Tot congre que pes IIII liures o de IIII liures en sus, la liura	V diners
Tot congre que pes de IIII lires enjús o morena, la liura	III diners
Item pex liçal, la liura	III diners
Item agulla	III diners
Item pex menut	III diners
Item sardina vera	III diners
Item galfí o tonyna	VI diners
Item pex de bolig	III diners
Item lagosti	VII diners
Item <i>sucla</i> una ab altra	III diners
Item bestina, ço és escrita, ragada, muçola vera, agulada, scoats, esmorrats e uberts, la liura	III diners
Item canell e pastrill, la liura	I diner

Ferma d'en Bernat Colomer, lochtinent de batle de la vila de Castelló, per l'onrat en Guillem Miró, batle de la dita vila, salvu dret de senyor».

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- Aguiló 1915-1934 AGUILÓ I FUSTER, Marian (1915-1934): *Diccionari Aguiló*. FABRA, Pompeu / MONTOLIU, Manuel de (ed.). Barcelona: IEC. 8 vol.
- Alvar Ezquerra 2000 ALVAR EZQUERRA, Manuel (2000): *Tesoro léxico de las hablas andaluzas* Madrid: Arco / Libros.
- Amatus Lusitanus 1554 AMATUS LUSITANUS (1554): *In Dioscoridis de medica materia Venarrationes Amati Lus.* Argentor: Rihel
- Bastardas 1994 BASTARDAS I RUFAT, Maria-Reina (1994): *La formació dels col·lectius botànics en la toponímia catalana*. Barcelona: RABL.
- Bauquier 1877 BAUQUIER, J. (1877): «Termes de pêche: jarret, bouguière». *Romania*, VI, p. 266-271.
- Catálogo 1985 *Catálogo de denominaciones de especies acuícolas españolas*. Madrid: Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación.
- Chabàs 1887 CHABÀS, Roque (1877): «Precios del pescado en 1324». *El Archivo*, I. València, p. 366-367.
- Colomina 1991 COLOMINA, Jordi (1991): *El valencià de la Marina Baixa*. València: Generalitat Valenciana.
- Colón 1978 COLÓN, Germà (1978): *La llengua catalana en els seus textos*, Barcelona: Curial. 2 vol.
- Corbera 1998 CORBERA, Jaume (1998): «L'aportació dialectal itàlica al lèxic alguerès». *Atti del XXI Congresso Internazionale di Linguistica e Filologia romanza*, v. Tübingen: Niemeyer, p. 165-166.
- Dubler 1955 DUBLER, César E. (1955) : *La 'Materia medica' de Dioscórides. Transmisión medieval y renacentista*, III: La 'Materia médica' de Dioscórides traducida y comentada por D. Andrés Laguna, Barcelona.
- Duhamel 1777 DUHAMEL DU MONCEAU, Henri-Louis (1769-1782): *Traité général des pêches maritimes*. Paris. vol. III.
- Duran (1998) DURAN I ORDINYANA, Miquel : «Gerrets i xucles: els noms dels peixos de la família centracanthidae». MASSOT, Josep (ed.) (1998): *Estudis de llengua i literatura en honor de Joan Veny*. Barcelona: Universitat de Barcelona / PAM. Vol. II, p. 601-637.
- Faré 1972 FARÉ, Paolo A. (1972): *Postille italiane al "Romanisches Etymologisches Wörterbuch" di W. Meyer-Lübke comprendenti le "Postille italiane e ladine" di Carlo Salvione*. Vol. XXXII. Milano: Istituto Lombardo di Scienze e Lettere (Memorie dell' Istituto Lombardo di Scienze e Lettere, Classe di Lettere, Scienze morale e storiche)
- Gesner 1560 GERNER, Conrad (1560): *Nomenclator aqvatilium animantivm. Icones Animalivm*. Vol. III. Zürich.
- GGRV CARRERAS CANDI, F. (ed.) (s. d.): Boscá Seytre, «Vertebrados». *Geografía general del Reino de València*. Reino de Valencia. Barcelona, p. 487-508
- Gili, 1947 GILI GAYA, Samuel (1947): *Tesoro lexicográfico*. Madrid: CSIC.
- Llibres de consells de Castelló*. Vid. SÁNCHEZ ADELL.
- Mistral, Tresor MISTRAL F (1878): *Lou Tresor dóu Felibrige ou dictionnaire provençal Français*. Aix-en Provence. 2 vol.
- Mondéjar 1976 MONDÉJAR, José (1976): «Etimología e historia de un genovesismo: *chanquete* (Aphia minuta R)». *Archivum*, XXVI, p. 117-129.
- Mondéjar 1982 MONDÉJAR, José (1982): «*Congrio* y *zafío*: un capítulo de ictionímia mediterránea y atlántica». *Vox Romanica*, 41, p. 206-219.

- Olivar (ed.) 1927 BERNAT METGE I ANSELM TURMEDA, (1927): *Obres menors*. Text, introducció, notes i glossari per Marçal Olivar. Barcelona: Barcino. (ENC, 10).
- Orellana 1802 ORELLANA, Marc Antoni (1802): «Catálogo d'els peixos qu'es crien, e peixquen en lo mar de València». *Pardals i Peixos*. València / Sueca. (Lletra menuda, 1972). [Edició facsimilar].
- Palmyreno, 1569 PALMRENO (*sic*) Lorenço (1569): *Vocabulario del Hymanista*. Valentiae: Huete. València, 1978. [Edició facsimilar].
- Prati PRATI, Angelico (1951): *Vocabulario etimologico italiano*. Torino: Garzanti.
- Riquer (ed.) 1943 COVARRUBIAS, Sebastián de (1611): *Tesoro de la lengua castellana o española*. Edición preparada por Martín de Riquer. Barcelona.
- RIFn ROLLAND, E (1877-1911): *Faune populaire de la France*. Paris. 13 vol.
- Rondelet 1554 *Guilielmi RONDELETTI Libri de Piscibus Marinis, in quibus verae Piscium efficies expressae sunt*. Lugdvni, apud Matthiam Bonhomme, MDLIII.
- Rosal 1601 ROSAL, Francisco del (1601): *Diccionario etimológico*, ed. de Enrique Gómez Aguado (1992), Madrid: CSIC.
- Sánchez Adell, 1957 SÁNCHEZ ADELL, José (1957): «La pesca en el Castellón medieval». *BSCC*, xxxiii, p. 264-271.
- Schuchardt 1900 SCHUCHARDT, Hugo (1900) :«Miszellen». *ZRPh*, 24.
- Sevillano 1957 SEVILLANO COLOM, F. (1957): *Valencia urbana medieval a través del oficio del Mustaçaf*. Valencia: CSIC.
- Soberanas 1977 SOBERANAS, Amadeu-J. (1997): *Llibre del Mostassaf d'Eivissa*. Madrid. [Edició facsimilar].
- Stimming STIMMING, A, dins GRÖBER, Gustav (1897): *Grundriss der romanischen Philologie*, Strassburg: Trübner, II. Band, 2. Abteilung, p. 1-69.
- Veny 1993 VENY, Joan (1993): «Els “joglars” de la mar». *ELLC*, 26, p. 158-175. [Miscel·lània Jordi Carbonell, 5].
- Veny 1994 VENY, Joan (1994): «Contacte de Llengües en la llista de peixos de Jordi Puig (1786)». *ELLC*, 29, p. 77-94. [Miscel·lània Germà Colón, 2].
- Vinja 1976 VINJA, V. (1976): «Poissons serpentiformes: noms panméditerranéens-noms à aire réduite». *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia*, XXI, p. 195-226.
- Vinja 1977 VINJA, V. (1977): «Le sème “adhésif”, “collant” et son exploitation en ichtyonymie (Petromyzonidae-Echeneididae-Gobiesocidae)». *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia*, XXII, p. 13-34.

RESUM

Estudi etimològic i lexical dels ictionims *gerret* ‘Spicara smarís’ i *xucla* ‘Spicara maena’. Discrepant d’hipòtesis recents, l’autor defensa les explicacions tradicionals: *gerret* conté el sufix –ITTU, formador de diminutius (i no pas –ETUM), i el mot *xucla* o *sucla* prové de *xuclar* o *suclar* ‘absorbir’; es tenen en compte les denominacions occitanes *gerlet*, *jarret* i *juscle*, així com el sinònim *caramel* del castellà meridional.

MOTS CLAU: ictionímia; etimologia; afinitats catalano-occitanes; afinitats hispano-portugueses.

ABSTRACT

Etymological and lexical study of the ichthyonyms *gerret* 'Spicara smaris' and *xucla* 'Spicara maena'. The author diverges from recent hypotheses and defends the traditional explanations: *gerret* contains the suffix *-ITTU*, which forms diminutives (and not *-ETUM*), and the word *xucla* or *sucla* comes from *xuclar* or *suclar* 'to absorb'; the Provençal terms *gerlet*, *jarret* and *juscle*, and the synonym *caramel* from southern Castilian were considered.

KEY WORDS: ichthyonomy; etymology; Catalan-Provençal affinities; Hispano-Portuguese affinities.